

Hvilken betydning har jussen for utøvelse av kunnskapsbasert praksis
i fengselsbetjentyrket?

Bacheloroppgave KRUS3900

Kandidatnummer: 3927

**Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Bachelorstudium i straffegjennomføring
2021-2022**

Antall ord: 9820

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	3
1.1 Tema og problemstilling	3
1.2 Faglig relevans	4
1.3 Avgrensning.....	4
2 Metode.....	5
2.1 Førforståelse	6
2.2 Litteratursøk.....	7
3 Kunnskapsbasert praksis.....	8
3.1 Forskningsbasert kunnskap	9
3.2 Erfaringsbasert kunnskap	11
3.3 Brukermedvirkning	12
3.4 Kontekst.....	13
4 Juss i fengsel	14
4.1 Menneskerettigheter og rettssikkerhet.....	17
4.2 Skjønn.....	20
4.3 Betjenters skriftlige arbeid	22
4.4 Kultur.....	25
5 Avsluttende refleksjoner og oppsummering.....	28
6 Litteraturliste	29
7 Vedlegg: selvvalgt litteraturliste	34

1 Innledning

Kriminalomsorgen er en etat som er gjennomregulert av lovverk, forskrifter og retningslinjer. Etaten forvalter makt over enkeltmennesker, bak høye murer og låste dører. Denne makten forvaltes av enkeltmennesker, hvorav den største andelen er utdannede fengselsbetjenter. En fengselsbetjents rolle er dynamisk og allsidig, og arbeidsoppgavene kan skifte fra dype, personlige samtaler med fortvilte innsatte til utøvelse av fysisk makt overfor utagerende innsatte i det neste øyeblikket. En fengselsbetjent sin jobb er på mange måter praktisk, men for å utøve godt profesjonsarbeid trengs det også teoretisk kunnskap (Nymo, 2021, s. 53).

Utdanningen til fengselsbetjenter må derfor inneholde et vidt spekter av emner for å forberede aspirantene på det som venter. Fengselsbetjentutdanningen er i stadig endring og Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter KRUS (heretter omtalt som KRUS) er det eneste utdanningsstedet i Norge for de som ønsker å bli fengselsbetjenter.

Jussen setter ikke bare rammene for arbeidet til de ansatte, men definerer også hvilke muligheter, rettigheter og plikter den enkelte innsatte har å forholde seg til. Mange deler av fengselshverdagen er regulert av lover og regler, men påvirkes også av andre faktorer. I denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på de juridiske aspektene av fengselsbetjentes kunnskapsbaserte praksis.

1.1 Tema og problemstilling

Kunnskapsbasert praksis innebærer å bruke kunnskap fra forskning, erfaring og brukere i den gitte konteksten man arbeider i (Nordtvedt et al., 2012, s. 17). For fengselsbetjenter betyr dette å benytte forskningsbasert kunnskap sammen med erfaring fra praksisfeltet, og sammenholde dette med innsattes ønsker og behov i straffegjennomføringen.

Flere store rapporter har konkludert med at innsatte er en gruppe med en opphopning av levekårsproblemer (Friestad og Hansen, 2004; Revold, 2015, s. 6). I tillegg er de innsatte en skjult gruppe mennesker som har begrensede muligheter for å skaffe seg annen hjelp, og de er alltid under kriminalomsorgens myndighet under soning. Fengselsbetjenter er én av få yrkesgrupper som møter de innsatte daglig under soningen.

Det juridiske rammeverket skiller mellom det som er strengt lovregulert og det handlingsrommet hver enkelt tjenestemann kan utøve skjønn innenfor. Jussen skal beskytte innsatte mot krenkende inngrep og menneskerettighetsbrudd, samtidig som den setter rammer for muligheter og plikter den innsatte har under soningen. Fængselsbetjentes samfunnsoppdrag og utøvelse av yrket er også nedfelt i lov og retningslinjer. Jussen er relevant i mange, om ikke alle, fagfelt som er relevant for fængselsbetjenter.

1.2 Faglig relevans

De siste årene har det blitt rettet mye kritikk mot kriminalomsorgen, blant annet for bruk av isolasjon og kroppsvisitasjon (Gulating lagmannsrett, 2020; Sivilombudsmannen, 2019) og det stilles høyere krav enn noen gang til juridiske kunnskaper i vår yrkespraksis. Det stilles både høye krav til våre juridiske vurderinger og inngripen i innsattes liv, samt krav om dokumentasjon og etterprøvbarehet. Offentligheten er interessert i hva som foregår i et fængsel, og mediene skriver om saker fra innsiden av murene.

Denne høsten har det pågått en rettssak om kroppsvisitasjoner i fængsel og hvorvidt kriminalomsorgen har brutt menneskerettighetene til enkelte innsatte ved å utføre kroppsvisitasjoner uten konkret begrunnelse og forholdsmessighetsvurderinger (NRK, 2022). Dette setter vår kunnskap og gjennomføring av dagliglivet i fængsel under lupen, og er en viktig påminnelse på at vår maktbruk skal tåle dagens lys og møte minstestandarder slik som menneskerettighetene. Harlem og Storvik (2021, s. 71) fastslår at forståelsen av jussen får betydning for hvordan fængselsbetjenter utfører sine arbeidsoppgaver. Dette er den faglige relevansen og konteksten for oppgaven.

1.3 Avgrensning

I denne oppgaven ønsker jeg som nevnt å se på jussens betydning for kunnskapsbasert praksis, i den komplekse rollen som en fængselsbetjent har. Jeg vil særlig gi plass til drøftelser om teoretisk og erfaringsbasert kunnskap, og i mindre grad fokusere på brukerperspektivet. Denne avgrensningen gjør jeg av plasshensyn. Det vil likevel redegjøres for hva brukervedvirkning i kunnskapsbasert praksis er.

I denne oppgaven vil jeg ta for meg det jeg har mest erfaring med, som er innsatte i fengsel med høyere sikkerhet. For å opprettholde personvernet vil jeg ikke skille mellom varetektsinnsatte og domfelte i eksempler fra praksis. Av begreper vil jeg derfor benytte «innsatte» og «domfelte» om hverandre, samt «fengselsbetjenter/betjenter» og «ansatte» om fengselsbetjenter.

2 Metode

Det skilles i hovedsak mellom to kunnskapstradisjoner, herunder positivismen og hermeneutikken (Dalland, 2020, s. 41). Positivismen forstås som den naturvitenskapelige og forklarende kunnskapen, og hermeneutikken som den forstående og kritiske humanvitenskapen (Dalland, 2020, s. 41). Hermeneutikk betyr fortolkningslære. Hvilken metode man benytter i en oppgave, handler om hvilken fremgangsmåte som benyttes for å finne frem til ny kunnskap. I forskertradisjon benytter man i hovedsak kvalitative og kvantitative metoder. Dalland (2020, s. 55) påpeker at ved bruk av kvalitative metoder blir kvaliteten til egenskapene og karaktertrekkene til fenomenene bragt fram, mens den kvantitative metoden tallfester og måler.

Denne bacheloroppgaven er et litteraturstudium, da egen forskning ligger utenfor rammene til studiet. Det vil si at jeg leser og henter frem andres forskning, som er skrevet ned i kilder jeg anser som relevante og troverdige, og vurderer dette opp mot oppgavens tema (Dalland, 2020, s. 199). En viktig del av dette, er at jeg må utøve god kildekritikk og samtidig redegjøre godt for min egen førforståelse og posisjon i feltet. En ulempe med en litteraturstudie er at jeg må lene meg på tilgjengelige kilder og dermed ikke får besvart de konkrete spørsmålene jeg har i oppgaven hvis de ikke er berørt i andres kilder.

Det finnes fengselsforskning fra mange tiår tilbake, men det er i mindre grad forsket på fengselsbetjenter (Crawley, 2004 s. xii; Grøvdal, 2001, s. 9; Liebling et al., 2012, s. 3). Begrepet kunnskapsbasert praksis er også benyttet i mindre grad innenfor fengsel enn for eksempel innenfor helsefagene. Dette er en potensiell feilkilde dersom jeg ikke tar tilstrekkelig høyde for at utøvelsen av praksis som beskrives i mange kilder kan være kunnskapsbasert, uten å være klart definert eller beskrevet som det. Det vil kunne være en fordel å benytte norske forskningsressurser som også har nærhet til norsk fengselskontekst

eller lignende etater, for å få mest mulig direkte appliserbar kunnskap i de tilfellene dette er mulig.

Humanvitenskapene beskrives som nevnt, som den forstående og kritiske kunnskapstradisjonen. Wackerhausen (1997, hentet fra Dalland, 2020, s. 47) skrev at mennesket ikke bare eksisterer i naturvitenskapens firedimensjonale univers, med rom, stoff, hastighet og tid, men «i et femdimensjonalt univers der den femte dimensjonen er betydnings- eller meningsdimensjonen». Noen av kildene jeg har benyttet er også basert på fenomenologiske undersøkelser, hvor verden slik objektet for undersøkelsen oppfatter den er utgangspunktet for tolkning. I tillegg benytter jeg egne erfaringer fra praksisfeltet, som jeg også må vurdere kritisk og gjøre rede for (Dalland, 2020, s. 143).

2.1 Førforståelse

Krogh (2012, s. 49) skriver om hermeneutikk, om å forstå og fortolke, og han mener at ingen forståelse kan starte fra scratch. Dalland (2020, s. 60) sin oppfatning er i tråd med dette, og han bruker ordet 'førforståelse' om de tanker og meninger man har om et fenomen. Dalland presiserer viktigheten av å være bevisst sin førforståelse og dette innebærer også å gjøre rede for denne, da alle har en førforståelse. Før jeg utdannet meg som fengselsbetjent, fullførte jeg en mastergrad i rettsvitenskap. Dalland (2020, s. 64) understreker at vår posisjon i feltet må gjøres rede for i en oppgave. Jeg jobber nå som fengselsbetjent ved et fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Tidligere har jeg jobbet ved andre fengsler med ulike sikkerhetsnivåer, alder, avdelinger og målgruppe, samt som jurist ved ett fengsel.

Da jeg først ble ansatt i kriminalomsorgen, jobbet jeg som ekstrabetjent ved et fengsel med høyere sikkerhetsnivå. Jeg ble umiddelbart fascinert av kompleksiteten i rollen som fengselsbetjent. På det tidspunktet studerte jeg juss, og hadde planer om å arbeide som jurist. Da jeg oppdaget fengselsbetjentrollen og observerte hvor mye kunnskap kollegaer måtte ha om kommunikasjon, psykologi, juss og sikkerhet - og ikke minst hvor mye relasjonsarbeid som krevdes, kjente jeg med en gang at dette var noe jeg ønsket å gjøre videre. Jeg opplever samhandlingen mellom fengselsbetjenter og innsatte som noe unikt, selv om relasjonen ligner på hjelperoller og klientroller i andre sosialfag. Innsatte er i enda større grad prisgitt hjelperen sin, som også er satt til å vokte ham. Samtidig opplever jeg samholdet og arbeidsmiljøet med kollegaer som veldig godt. Da jeg fullførte mastergraden i rettsvitenskap

søkte jeg derfor på fengselsbetjentutdanningen. Fra mitt synspunkt er jussen et viktig redskap i jobben som fengselsbetjent, og dette er en del av min førforståelse.

2.2 Litteratursøk

For å finne relevant litteratur til oppgaven, har jeg først tatt utgangspunkt i kilder skrevet for fengselsbetjenter av norske forfattere med sosial- og kriminalomsorgsfaglig bakgrunn. Videre har jeg lett i fengselshistoriske kilder, fordi oppgaven setter lys på kunnskapsbasert praksis. Dette er et begrep som er nevnt i både nye og eldre kilder, og utviklingen av fengselsbetjentes kunnskapskrav har økt over de siste tiårene. Jeg har fortløpende vurdert relevansen og gyldigheten til litteraturen jeg har valgt ved å se på nøkkelbegreper, forskningsmetoder og om representative utvalg er benyttet (Dalland, 2020, s. 153). Jeg har også vurdert forskningens utgiver, formål og tidspunkt for publisering i forhold til tekstens relevans i dagens kriminalomsorg.

Videre har jeg sett til internasjonale kilder, for komparative eksempler og litteratur som ser på kompleksiteten av fengselsbetjentes rolle med fokus på samfunnsoppdraget og rammeverket av lov og retningslinjer. Jeg har lest i forarbeider og virksomhetsstrategier, tilsynsrådsuttalelser og annen overordnet litteratur. En del av litteraturen har jeg kjent til fra før, fra tidligere studier og generell interesse for fengsel og kriminalomsorg. Noe av litteraturen har jeg blitt kjent med via fengselsbetjentutdanningen, en del av litteraturen har jeg funnet ved hjelp av veileder, og andre bidrag har jeg funnet ved å utforske biblioteket ved KRUS. Jeg har også funnet kilder via enkelte andre bidrag jeg har lest, og lest andre utgivelser av forfattere som står på pensumlister ved KRUS.

I litteratursøket har jeg benyttet Google Scholar for å søke på relevante uttrykk som «kunnskapsbasert praksis», «evidence-based practice», «profesjon», «law», «skjønn», «discretion», «kontaktbetjent», «personal officer», «power», «prison» og «prison officer», hver for seg og enkelte sammen med hverandre. Ved bruk av både fysiske bøker og av nettbaserte kilder har jeg i størst mulig grad brukt anerkjente instanser og fagfelleverderte publikasjoner.

3 Kunnskapsbasert praksis

Kunnskapsbasert praksis har blitt definert som: “[...] å ta faglige avgjørelser basert på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og pasientens ønsker og behov i den gitte situasjonen” (Nordtvedt et al., 2012, s. 17). Dette er ikke skrevet i en fengselskontekst, men for profesjonsutøvere i helsesektoren. Det er likevel overførbart til en fengselsbetjents utøvelse av sitt yrke, hvor pasienten/tredjeparten da er innsatte/domfelte. Nordtvedt et al. (2012, s. 18) skriver at kunnskapsbasert praksis består av elementene forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og brukerkunnskap/brukermedvirkning. Disse elementene er omgitt av konteksten de benyttes i. Nordtvedt et al. (2012, s. 16) uttrykker at «helsefagene er på mange måter komplekse og krever stor fleksibilitet i bruk av kunnskap». Dette er gjenkjennbart også for vårt yrke som fengselsbetjenter.

Det engelske begrepet er evidence-based practice (Nordtvedt et al. 2012, s. 18), og det norske begrepet kunnskapsbasert praksis er utledet av dette. Nordtvedt et al., (2012, s. 21) mener at “kunnskapsbasert praksis initieres ved at man reflekterer over egen praksis og erkjenner et informasjonsbehov”. Hjellnes (2019, s. 101) har sett på fengselsbetjenters oppfattelse av egen kunnskapsbaserte praksis. Hun erfarte i eget feltarbeid at få av betjentene har faglige begreper til å analysere sin egen praksis, og at måten utøvelsen av yrket skjer på, gis andre begrunnelser enn teoretisk grunnlag – herunder kultur, erfaring og personlig egnethet. Dette kommer jeg tilbake til under punkt 4.3.

Fengselsbetjentyrket omtales som en profesjon i faglitteraturen, og at profesjonene forvalter vitenskapelig kunnskap er et viktig element som skiller profesjoner fra andre yrker (Grimen, 2008, s. 71; Nymo, 2019, s. 334). Grimen nevner yrker som ikke er profesjoner, slik som rørleggere og kokker, som derimot har en praktisk kunnskapsbasis. Bøyum (2017, s. 34) mener at profesjoner typisk ble kjennetegnet både av et særegent kunnskapsgrunnlag og en særegen yrkesetikk, og påpekte at de var fruktbare å se i sammenheng - i begrepet profesjonelt ansvar.

Det profesjonelle ansvaret, mener Bøyum (2017, s. 34) impliserer at den profesjonelle har en plikt til å holde fagkunnskapen sin oppdatert. Dette henger sammen med klientens rett til å få kompetent behandling, akkurat som innsatte har krav på å bli behandlet i tråd med regler og retningslinjer. Nymo (2019, s. 334) hevder at kravet til profesjoner er en mer forskningsbasert

praksisutøvelse og yrkesutøvere som selv er i stand til å videreutvikle sin kunnskapsbase i et livslangt perspektiv. Dette stemmer overens med Bøyums begrep om profesjonelt ansvar.

Enkelte av fengselsbetjentene Crawley møtte under sin forskning i fengsel mente at profesjonelle fengselsbetjenter, blir profesjonelle gjennom erfaring (Crawley, 2004, s. 113), mens Nymo (2021, s. 58-59) påpeker at det å være en profesjonell fengselsbetjent krever kontinuerlig refleksjon over kunnskapsgrunnlag og handlemåter, oppdatering og etterutdanning, for at yrkesutøvelsen skal være i samsvar med god kunnskapsetikk. Disse to kildene er fra to ulike land med svært ulik utdanning av fengselsbetjenter, og det er 17 år mellom utgivelsene. Mye har forandret seg i norsk kriminalomsorg og utdanning av fengselsbetjenter i dette tidsrommet.

Det har skjedd et skifte mot profesjonalisering og økt vektlegging av utdanning i samfunnet, og kriminalomsorgen er ikke unntatt denne utviklingen (Nymo, 2021, s. 48). Dette kan nok delvis forklare diskrepansen mellom de to kildene. Jeg har selv erfart at kollegaer forteller om hvordan de ble tvunget til å ta fengselsskolen for å kunne fortsette i jobben, da de hadde jobbet i fengsel uten utdanning i for mange år. Eide og Kronstad (2019, s. 115) så på kunnskapsgrunnlaget i fengselsbetjentes profesjonalitet, og konkluderte med at profesjonalitetsbegrepet ikke bare knytter seg til generell kompetanse hos alle betjenter som jobber i norske fengsler, men også til personlig kompetanse hos den enkelte betjent. De mente derfor at å utvikle profesjonalitet også blir et personlig anliggende for fengselsbetjenter (Eide og Kronstad, 2019, s. 115).

Yrkes stolthet og hvordan samfunnet anser profesjonen, har nok også betydning for utøvelsen av yrket og innstillingen til dem som utfører det. Kunnskapsbasert praksis er en anerkjennelse av at det er flere kunnskapsgrunnlag som er viktige for å best mulig kunne utføre en kompleks jobb i klientorienterte profesjoner, og jeg vil i det følgende gå nærmere inn på hva dette vil si for fengselsbetjentyrket.

3.1 Forskningsbasert kunnskap

Ett av elementene i kunnskapsbasert praksis er som nevnt forskningsbasert kunnskap. Forskningsbasert kunnskap er viktig fordi det gir et godt kunnskapsgrunnlag basert på eksisterende forskning (Nordtvedt et al., 2012, s. 18). Det vil si at kunnskapen er innhentet

med vitenskapelige metoder, er fagfellevurdert og resultatene skal være til å stole på. Når man da som student skal tilegne seg kunnskapen, vil man ved bruk av kritisk sans og refleksjon kunne forstå hva som er potensielle feilkilder ved forskningen, og applisere egne erfaringer for å kunne utfylle teoretiske modeller (Nymo, 2006, s. 95).

Grimen (2008, s. 71) stiller spørsmålet om hvor klart skillet mellom vitenskapelig og praktisk kunnskap er. I kunnskapsbasert praksis er det vesentlige at forskningsbasert kunnskap bare er én av flere kilder til kunnskap, og at utøvelse av kunnskapsbasert praksis innebærer at utøveren bevisst bruker ulike kunnskapskilder i praksis (Nordtvedt et al., 2012, s. 16-18). Profesjonskunnskap er bygget opp av mange, ofte veldig ulike, elementer (Grimen, 2008, s. 72; Nymo, 2021, s. 57-59; Smeby, s. 87).

Fengselsbetjenter utdannes ved KRUS, hvor utdanningen innebærer både teori og praksis i feltet. De teoretiske semestrene gjennomføres ved KRUS i Lillestrøm, men aspirantene har også teoretiske skoledager gjennom praksissemesterne. Studieplanene ved KRUS er lange og grundige når de angir hva en aspirant skal lære gjennom studiet (Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, 2022). Fengselsbetjenter skal ha bred kunnskap, og kompleksiteten i jobben har økt de siste tiårene (Nymo, 2019, s. 338). Kravene til oss som betjenter har økt i takt med denne utviklingen.

Studiet for aspiranter ved KRUS ble lagt om våren 2018, men innbefatter mange av de samme læringsområdene som tidligere. Aspiranter skal lære om sikkerhet og risiko, kriminalomsorgens organisering, straffegjennomføringsrett og andre juridiske emner, straffesakskjeden og kriminalomsorgens rolle, begrunnelser for straff og mulige forklaringer på kriminalitet, profesjonsetikk, kommunikasjons- og relasjonsarbeid, isolasjon og andre påkjenninger ved soning, kjennetegn på psykiske lidelser, og veldig mye mer (Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, 2022). En viktig fellesnevner er at det juridiske rammeverket spiller en grunnleggende rolle i mange av disse fagene. Juss i tilbakeførings- og miljøarbeid kan handle om sosialrett, progresjonsmuligheter i straffegjennomføringen og yrkesetiske retningslinjer, mens jussen i sikkerhet og risiko kan redegjøre for hvilke muligheter og begrensninger vi har, og hva som må til i ulike situasjoner for å utøve makten vår legitimt.

Teoretisk kunnskap om juss kan være å vite vilkårene for makt- og integritetskrenkende handlinger, slik som urinprøvetaking og bruk av tvangsmidler slik som håndjern og sikkerhetscelle. Noen juridiske vilkår må en fengselsbetjent vite på stående fot, fordi man ved

en hendelse ikke vil ha tid til å løpe og sjekke lovverket. Når kan man pasifisere innsatte? Når har innsatte brutt gjeldende regler om ro, orden og sikkerhet? Hvilke tvangsmidler kan man bruke og når kan man bruke dem? I praksis vil disse hendelsene kunne oppstå og utarte seg på utallige måter, og en god fengselsbetjent må benytte både teori og praksiserfaring for å løse situasjonene.

3.2 Erfaringsbasert kunnskap

Ingen teori kan forberede deg på alle situasjoner i praksis. Teorier er eksempler og kan aldri bli en handlingsmanual (Nymo, 2021, s. 47). Hvordan man som fengselsbetjent skal ta hånd om en innsatt i en vanskelig situasjon, gi en vanskelig beskjed eller reagere i akutte nødsituasjoner, er praktisk kunnskap. Erfaring blir ofte tillagt vekt i kriminalomsorgen og fengselsbetjentyrket blir, som tidligere nevnt, fremdeles omtalt som et praktisk yrke (Nymo, 2021, s. 43). Det er det på mange måter også, i det fengselsbetjenten har mange praktiske gjøremål og rutiner som skal gjennomføres daglig.

Erfaringsbasert kunnskap omtales også som praktisk kunnskap, og erverves ved å praktisere og reflektere over det man gjør (Nordtvedt et al., 2012, s. 20). Det er med andre ord ikke nok å utføre handlinger, fengselsbetjenten må også reflektere over hva og hvorfor han gjør det han gjør. Wackerhausen (2015, s. 82) mener at læring i praksis er en nødvendighet for å oppnå høy profesjonell kompetanse, men påpeker også at «handlingsbåren kunnskap som har basis i et selektivt erfaringsgrunnlag, [lett kan] føre til en stabil, men uønsket praksis» (Wackerhausen, 2015, s. 89).

Det er nok få som er uenige i at man trenger praksiserfaring for å bli en profesjonell fengselsbetjent. Erfarne tjenestemenn kan for eksempel bli anerkjent for hvor gode menneskekjennere de er eller hvor instinktivt de reagerer i situasjoner som krever rask handling. Samtidig som erfaringsbasert kunnskap kan være viktig, bør man kjenne til fallgruvene – vi ser med de brillene vi har, og vi har kun erfart det vi har erfart. Bevissthet om at vår erfaring er begrenset, heller enn å anta at det vi opplever er normen og dermed sannheten, er viktig for å bekjempe menneskelig forutinntatthet (Nymo, 2021, s. 50-51).

Noen refererer til praktisk kunnskap som taus kunnskap (Dalland, 2020, s. 40; Grimen, 2008, s. 79). Eide og Kronstad (2019, s. 116) diskuterer den tause utfordringen i utviklingen av

betjentenes profesjonskunnskap og hvorvidt det er kunnskap som kun sitter i kroppen og ikke kan formuleres med ord. Grimen (2008, s. 82) mener at kunnskap er uoversiktlig, at «vi ikke vet om alt vi vet», og at kunnskap også er praktisk. Med det mener han at kunnskapen kommer til uttrykk i skjønn, handlinger og vurderinger. Jeg har hørt mange kollegaer snakke om magefølelsen, den intuisjonen som sier hva de skal gjøre når det skjer noe akutt på jobb, eller når de får en fornemmelse for at en innsatt er suicidal, for eksempel. Ved noen anledninger har jeg kjent på det selv.

Det er ikke alltid lett å reflektere over denne følelsen som tilsynelatende bare sitter i kroppen. Både Hjellnes (2019, s. 89) og Grimen (2008, s. 80) tar for seg artikulering av kunnskap. Gilje (2017, hentet fra Hjellnes, 2019, s. 89) hevder at utøvelse av praktisk kunnskap har verdi i seg selv, men at artikulering av hvordan-kunnskap vil kunne bidra til kunnskapsvekst og kollegial utvikling av bedre praksis. Hjellnes (2019, s. 89) er enig i dette, og mener at artikuleringen er viktig for utvikling av yrkesgruppers profesjonalitet. Det er altså bra at betjenter har en kroppslig kunnskap, men den uttalte begrunnelsen og refleksjonen ville bidratt til bedre kunnskapsvekst. Dette er naturlig, all den tid kroppslig kunnskap hos den enkelte er vanskelig å lære videre.

3.3 Brukermedvirkning

I fengsel jobber vi med innsatte med ulike levekårsutfordringer, som erfaringsmessig ikke alltid innehar den nødvendige kunnskapen om egne muligheter, rettigheter og plikter i straffegjennomføringen. Det er grunnleggende viktig å ivareta brukerperspektivet for å oppnå best mulig forvaltningsmessig riktige avgjørelser, og ikke minst for å ivareta rettssikkerheten til mennesket avgjørelsene gjelder. Det er mange syn på brukermedvirkning og utøvelse av faglig skjønn. Jeg skal komme mer inn på utøvelse av skjønn under punkt 4.2, men jeg vil i det følgende si noe om brukermedvirkning. I faglitteraturen beskrives brukermedvirkning på ulike måter. Brukerperspektiv kan defineres som at den profesjonelle eller ansatte skal ha brukernes behov og interesser i fokus, uten at dette innebærer verken deltagelse eller innflytelse fra brukernes side (Seim og Sletner, 2007, hentet fra Hanssen et al., 2010, s. 32).

Hanssen et al. (2010, s. 32) påpeker at dette er i tråd med en tradisjonell oppfatning av at den profesjonelle skal være i stand til å forstå og handle ut fra brukernes behov og interesser, i kraft av sin kunnskap og erfaring. Dersom dette perspektivet skulle vært benyttet alene, ville

svært lite av den innsattes *egen* oppfatning og ønsker kommet til uttrykk, kun det fengselsbetjenten mener er den innsattes behov og interesser. Hanssen et al. (2010, s. 32) hevder videre om at dette representerer en ovenfra-og-ned-synsvinkel, og at dette kan tas til inntekt for en paternalistisk yrkesutøvelse.

Videre poengterer Hanssen et al. (2010, s. 33) at det er to dimensjoner av brukerperspektivet, og at den andre dimensjonen representerer en nedenfra-og-opp-synsvinkel, hvor brukeren selv gir uttrykk for egen forståelse av seg selv og sin situasjon både i fortid, nåtid og fremtid. Det fremgår også at utøvelse av faglig skjønn ideelt sett innbefatter begge synsvinklene. Dette fremstår i tråd med Fjørtoft og Skorstads syn på brukermedvirkning og verdivalg i sosialt arbeid (1998, s. 64). I fengselskonteksten leser jeg dette som at betjenten bruker sitt profesjonelle skjønn og sin kunnskap i en vurdering av hva som er best for den innsatte. Fengselsbetjenten tar også med i vurderingen hva den innsatte selv ønsker og mener er best for seg selv.

Innsattes rettigheter er formelt styrket. Menneskerettstenkingens gjennomslag har bidratt til at prosedurale regler slik som kontradiksjon, klageadgang og medvirkning vektlegges i større grad (Lundeberg og Mjåland, 2016, s. 33). Lundeberg og Mjåland mener også at dette kommer til uttrykk i styrking av brukermedvirkningsidealet og vektleggingen av individuell tilrettelegging i tjenesteytingen. Jeg skal se nærmere på menneskerettigheter og rettssikkerhet under punkt 4.1.

3.4 Kontekst

Modellen av kunnskapsbasert praksis omslutes av kontekst (Nordvedt et al., 2012, s. 21). Konteksten er knyttet til alle delene av modellen, og påvirker alle elementene. Nordvedt et al. (2012, s. 21) poengterer at kontekst er knyttet til kultur, forståelsesramme, ressurser, etiske forhold, politikk og prioriteringer. Når vi bruker denne modellen på fengselsbetjentes utøvelse av sitt yrke, er det dermed viktig å huske på konteksten. Innsatte er frarøvet friheten sin og med det bakteppet blir de etiske vurderingene vi tar, særlig viktige.

Loven holder både varetektsfengslede og domfelte innenfor murene inntil tiden er kommet for at de lovmessig kan forlate fengselet, og de aller færreste ønsker å være i kontakt med kriminalomsorgen. Fengsel i seg selv er dermed en spesiell kontekst å hensynta opp mot kunnskapsbasert praksis. At fengsel er konteksten gjør også at andre vurderinger gjør seg

gjeldende i ulike spørsmål som gjelder innsatte. For eksempel vil sikkerheten alltid være den høyeste prioriteten i fengsler med høyt sikkerhetsnivå og særlig høyt sikkerhetsnivå. Dersom en beslutning kan sette ro, orden og sikkerhet i fare, vil det sjelden være hensyn som veier tyngre enn det.

Roller til en betjent er som nevnt todelt, og rollen som både vokter og omsorgsperson er en vanskelig balansegang. Det å skulle utøve kunnskapsbasert praksis i denne konteksten, er utfordrende. Jeg skal videre drøfte jussens betydning i denne rollen og konteksten.

4 Juss i fengsel

For å snakke om betydningen av juss i fengsel, er det først viktig å plassere fengsel i samfunnsstrukturen. I Norge har vi maktfordelingsprinsippet, som går ut på at statsmakten er fordelt på tre uavhengige organer. Disse organene har ulike funksjoner, herunder den lovgivende, den dømmende og den utøvende makt. Den lovgivende makt er Stortinget, og lovgivningen fengselsbetjenter er bundet av, slik som straffegjennomføringsloven, er vedtatt der. Videre er regjeringen den utøvende myndighet, og Justis- og beredskapsdepartementet er en del av regjeringen. Kriminalomsorgsdirektoratet er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet (Storvik, 2017, s. 53). Dette betyr at fengsler er en del av den utøvende makt. Den dømmende makt ligger til domstolene, og maktfordelingsprinsippet illustrerer dermed hvordan samfunnet er ment å kontrolleres og reguleres av de ulike myndighetene.

Straffegjennomføringsloven kom i 2002, og har ikke blitt endret vesentlig siden. Det er straffegjennomføringsloven med tilhørende forskrifter og retningslinjer som rammer inn det meste av fengselshverdagen for både innsatte og ansatte. «Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold» (straffegjennomføringsloven § 2). Dette er oppdraget til fengselsbetjenter og formålsparagrafen i straffegjennomføringsloven.

Hva som er straffens formål, er til enhver tid definert av lovgiver. Straff etter kriminelle handlinger i Norge, skal ha en individualpreventiv virkning, en allmennpreventiv virkning, og

sikre sosial ro (Innst. O. nr. 72 (2004-2005) punkt 5.1.1; Storvik, 2017, s. 38-39). Etter formålsparagrafen kommer innholdsparagrafen, som lyder slik:

Gjennomføringen av reaksjonen skal være sikkerhetsmessig forsvarlig. Innholdet skal bygge på de tiltak kriminalomsorgen har til rådighet for å fremme domfeltes tilpasning til samfunnet. Kriminalomsorgen skal legge forholdene til rette for at domfelte skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger (straffegjennomføringsloven av 2002, § 3 første ledd).

I første setning av innholdsparagrafen fastslås det at straffegjennomføringen skal være sikkerhetsmessig forsvarlig. Denne oppgaven vil ikke gå i dybden på hva det begrepet innebærer, men det er et grunnleggende prinsipp at sikkerheten må ivaretas i alle vurderinger. Videre fremgår det at kriminalomsorgen sin oppgave er å legge forholdene til rette for den innsatte, for at vedkommende selv skal kunne gjøre en egen innsats for å motvirke nye straffbare handlinger. Eide og Kronstad (2019, s. 108) understreker at det er et bærende prinsipp i straffegjennomføringen at innsatte selv er ansvarlig for sine handlinger. De påpeker videre at dette innebærer at utdannede fengselsbetjenter skal kunne bidra i innsattes arbeid med å endre sin egen livsførsel. Dette følger også av retningslinjene til kontaktbetjentarbeidet (Justis- og politidepartementet, 2002).

Det er med andre ord ikke betjenten som kan sørge for at innsatte ikke begår straffbare handlinger igjen, men fengselsbetjenter skal bidra i endringsarbeidet. Kriminalomsorgen bygger på de humanistiske prinsipper, som vil si at alle mennesker er like mye verdt, og er selvrådende (Dahl, 2006, s. 71). Med andre ord har alle rett til å bestemme over seg selv. Ingen fengselsbetjenter kan tvinge en domfelt til å endre sin livsførsel, men vi kan tilby samtaler, motivasjon og bistand i prosessen (Walderhaug, 2019, s. 263).

For å kunne bidra i den innsattes endringsprosess må vi som betjenter vite en del om hvilke rettigheter den innsatte har, ikke bare i fengselssystemet, men også i samfunnet utenfor. Harlem og Storvik (2021, s. 71) hevder at fengselsbetjenter må ha god kunnskap om juss for å kunne gi gode råd og at fengselsbetjenter plikter å sette seg inn i gjeldende regelverk for sitt yrke. Det er dermed svært mye relevant regelverk som fengselsbetjenter skal kunne. Jussen er også bare ett av mange relevante fag for fengselsbetjenter, og har erfaringsmessig blitt oppfattet som et tørt og teoretisk emne blant kollegaer.

Personlig har jeg hørt betjenter uttale at det bare er tjenestemenn med forvaltningsmessig beslutningsmyndighet slik som førstebetjenter som må kunne juss, og at fengselsbetjenter

klarer seg bra så lenge de kan rutine på avdelingen. Erfaringsmessig besittes de fleste stillinger i norske fengsler av fengselsbetjenter. Roller slik som avdelingsbetjenter, vaktledere, avdelingsledere, ledergrupper og fangesaksansvarlige er det i stor grad fengselsbetjenter som innehar. Dersom innsatte skal få den bistanden de har rett på, er det derfor etter mitt syn viktig at betjenter kan juss.

Straffegjennomføringsloven av 2002, regulerer mange viktige elementer av hverdagen i kriminalomsorgens del av straffesaksjeden. Videre gjelder forvaltningslovens regler med de unntak som følger av straffegjennomføringsloven av 2002, § 7. Spesielt viktig overfor innsatte, er forvaltningslovens regler om inhabilitet, innsyn og klagefrister. Grunnloven og menneskerettighetene er essensiell lovgivning, og i alle tilfeller av statlig inngripen er det svært viktig at den utøvende makt har kunnskap om maktens skranker og hensyn.

Fengselsbetjenter skal kunne trinnhøydeprinsippet, som sier noe om hvilken lov som går foran ved motstrid og hvilke rettskilder som har hvilken vekt (Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter, 2022). Betjenter må også kunne noe om vilkår i vurderinger og hvilke momenter som er relevante i ulike saker (Harlem og Storvik, 2021, s. 73). Videre er det viktig å kunne forskjell på når man *bør, skal, må og kan* gjøre eller ikke gjøre noe, hvilket er juridiske terskler. Dette settes på spissen i vurderinger om sikkerhet og inngripen overfor enkeltinnsatte, men er også relevante i progresjonsspørsmål og dagligdagse vurderinger slik som fremstillinger og flyttinger av innsatte til ulike avdelinger.

Utover aktuelle lover og håndfaste regler, må fengselsbetjenter også kunne benytte jussen på spesifikke tilfeller. Dette kalles subsumsjon, og skjer når man vurderer faktum, ett konkret enkelttilfelle, opp mot rettskilder som regulerer området. Dersom en innsatt ønsker seg til et fengsel med lavere sikkerhet, må fengselsbetjenter kunne vilkårene for en slik type overføring, for best å kunne bistå den innsatte i saken. Det er også viktig for at det skal fattes rettsriktige beslutninger, da mange fengselsbetjenter er en del av søknadsprosessen til den innsatte. Dette gjelder både ved veiledning, men også ved uttalelser som vedlegges søknaden. Jurister ved fengselet mottar ofte spesifikk informasjon og vurderinger av den innsatte fra noen som kjenner han, og dette kommer da fra kontaktbetjent eller betjenter som jobber ved avdelingen (Storvik, 2017, s. 133).

I delkapitlene under vil jeg gå nærmere inn på temaene menneskerettigheter, utøvelse av skjønn, betjentes skriftlige arbeid og hvordan kultur påvirker vår utøvelse av kunnskapsbasert praksis. Grunnen til at jeg har valgt akkurat disse punktene, er fordi jeg

mener det er viktig å se nærmere på hvilken rolle jussen spiller i disse sentrale områdene av yrket vårt.

4.1 Menneskerettigheter og rettssikkerhet

I fengsel forvaltes makt over enkeltpersoner. Som Liebling et al. (2012, s. 127) påpeker, har fengselsbetjenter monopol på legitim makt i fengselet. Fengselsbetjenter kan i ytterste konsekvens bestemme når innsatte må plasseres på sikkerhetsseng, sikkerhetscelle, iføres håndjern, gasses med OC-gass, utelukkes fra fellesskap med andre innsatte (på egen celle), avlyttes i telefonsamtaler med sine kjære og så mye mer (straffegjennomføringsloven, 2002, §§30-39). Fengselsbetjentene er også de som skal ivareta innsattes absolutte rettigheter. Denne dualiteten står i sterk kontrast til hverandre. Det er derfor avgjørende at betjentene vet og kan vurdere hvorvidt integritetskrenkende inngrep er i tråd med lovgitte rammer.

Vi som fengselsbetjenter jobber på en arena som er skjult for det offentlige, og må i det daglige være våre egne kontrollører. For å gjøre riktige vurderinger overfor innsatte, er det essensielt at fengselsbetjentene vet hvilke rettigheter innsatte har, hva som skal være vurdert før man gjør inngrep mot enkeltpersoner, hvilke vilkår som må være oppfylt og hvilke handlingsalternativer som foreligger. Det har de siste årene kommet frem saker hvor tidligere innsatte har tatt opp problematisk og direkte rettsstridig praksis, slik som omfattende bruk av isolasjon og rutinemessige kroppsvisitasjoner (Sivilombudsmannen, 2019; Norges Høyesterett, 2021).

I Norge er Grunnloven av 1814 den loven med høyest trinnhøyde, som skal gå foran ved konflikt med andre lover. Dette gjelder også menneskerettighetene, som er inkorporert i norsk rett. Både Grunnloven og menneskerettighetene er utformet som overordnede og generelle, og vurderingene av om det er blitt begått brudd mot menneskerettighetene ved for eksempel umenneskelig og nedverdiggende behandling, må være svært konkrete og grundige. Når studieplanen spesifiserer at aspirantene skal «ha kunnskap om relevant nasjonalt og internasjonalt regelverk for straffegjennomføring, herunder menneskerettigheter» (KRUS, 2022), er det ikke dermed sagt at dette er en uttalt del av arbeidsoppgavene til den enkelte fengselsbetjent.

Arendt (2000, hentet fra Neumann, 2021, s. 140) understreker at en fengselsbetjent, i likhet med andre som forvalter et regelverk og utøver skjønn i offentlige byråkratier, alltid har et personlig ansvar for å forholde seg kritisk til de reglene og rutinene de forvalter. Dette vil si at fengselsbetjenter må ta ansvar og være kritiske til det vi observerer og er med på. I en lukket institusjon slik som fengsel, skal vi også være garantister for at menneskerettigheter blir overholdt. Derfor er det viktig at vi vet hva menneskerettene er, for best å kunne utøve og vurdere vår egen skjønnsutøvelse og maktbruk.

Det finnes en del grunnleggende prinsipper i forvaltningen, som kan oppstilles på grunnlag av EMK, Den europeiske menneskerettskonvensjon og praksis fra EMD, Den europeiske menneskerettsdomstol (Storvik, 2017, s. 63). Viktige prinsipper i fengsel inkluderer, men er ikke begrenset til, prinsippet om kontradiksjon, legalitetsprinsippet, nøytralitet og saklighet, likebehandlingsprinsippet og forholdsmessighetsprinsippet.

Forholdsmessighet er et viktig prinsipp, særlig i forhold til maktbruk i kriminalomsorgen. Ordet forholdsmessig er brukt få ganger i straffegjennomføringsloven, men ligger implisitt i vilkår slik som at utelukkelse ikke skal opprettholdes «lenger enn nødvendig», og at tvangsmidler bare kan benyttes dersom «forholdene gjør det strengt nødvendig, og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig» (straffegjennomføringsloven av 2002, §§ 37 fjerde ledd og 38 tredje ledd).

Det er lett å se seg blind på rutiner og regler som «alltid har vært sånn», er tillært og benyttet over tiår (Wackerhausen, 2015, s. 91). Det er lett å se sikkerhet som den ene store veiviseren i fengsel, som alt annet går ut ifra. Dette er nok til dels på bakgrunn av samfunnsoppdraget, men det er mulig at enkelte tanker om straff, makt og menneskesyn henger igjen fra tidligere tider? Siden jeg begynte å arbeide i kriminalomsorgen har mange ting endret seg, noe til det bedre, men det har også skjedd endringer som er mer utfordrende. Programmer for innsatte har blitt kuttet sammen med budsjettene, bruken av rutinemessige kroppsvisitasjoner har blitt innskrenket og bruk av utelukkelse fra fellesskap som primær disiplinærreaksjon har i mange fengsler forsvunnet og blitt erstattet av skriftlige irettesettelser.

Vi får regelmessig e-post med informasjon om bruken av utelukkelse i norske fengsler, og statistikk for avvik om vold og trusler. Spyttbeskyttere skapte kontroverser, men ble innført som mulig maktmiddel i år (KDI, 2022). I 2019 ble det tillatt at operative førstebetjenter bærer OC-gass i beltet. Det er et tankekors at flere maktmidler har blitt innført, samtidig som budsjettene har blitt kuttet, bemanningen synker og rapporteringen om vold og trusler i

norske fengsler øker (Stortinget, 2017). Jeg skal ikke gå videre inn på disse diskusjonene her, men det som er klart er at vi som fengselsbetjenter plikter å være klar over hvilket regelverk vi forvalter, særlig når vi gjennom vårt yrke skal være garantister for menneskerettigheter og rettssikkerhet.

Tilgangen til rutinemessige visitasjoner av den enkelte ble begrenset i september for to år siden, etter at tidligere innsatte stod frem i media og fortalte om hundrevis av rutinemessige kroppsvisitasjoner (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2020; Gulating lagmannsrett, 2019).

Dommen er ikke rettskraftig, men tingrettsdommen konkluderte med at kriminalomsorgen brøt menneskerettighetene. Regjeringsadvokaten går nå til ankesak, fordi de mener at fengslenes behov for å hindre innsmugling ikke ble tilstrekkelig vektlagt (Kolsrud, 2022).

Disse sakene viser at staten blir sett i kortene og menneskerettighetsbrudd blir etterforsket også i norske fengsler. Hensynene til sikkerhet på den ene siden og den enkeltes integritet og rettigheter på den andre, settes opp mot hverandre. Økt straffegjennomføring i samfunnet, særlig ved bruk av elektronisk kontroll, endrer innsattpopulasjonen i fengslene (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2022). Dette medfører også et skifte for fengselsbetjentene. Oppdraget vårt har ikke blitt endret, selv om arbeidsbetingelsene og ressursene har det.

Fengselsbetjentens oppgave er som nevnt, både relatert til sikkerhet og omsorg. Eksempelet med vilkårlig kroppsvisitasjon i stor skala, viser hvorfor det er viktig at vi kjenner til regelverket og alltid kritisk vurderer rutiner. På en annen side, kan man bli for redd for å gjøre feil, slik at sikkerheten ikke ivaretas tilstrekkelig. Et nylig eksempel på dette som jeg erfarte, var da en innsatt skulle avlegge urinprøve på bakgrunn av mistanke om rus. Han fremstod synlig ruspåvirket, ustødig og fjern, og det luktet sterkt av hasj på cellen hans. Da to kollegaer hadde tatt urinprøve av ham, fortalte de i etterkant at de ikke hadde kroppsvisitert han – de var så redd for å gjøre feil, og bryte med instruksene og menneskerettighetene. Noen få dager senere viste det seg at den innsatte hadde gjemt flere rusmidler, som kunne vært oppdaget dersom de hadde utført kroppsvisitasjonen.

I etterkant av dette fikk vi en diskusjon om hva som kreves for å utføre kroppsvisitasjon, og konkluderte med at de hadde hatt tilstrekkelig grunnlag til å utføre visitasjonen samtidig med urinprøven. På tross av at straffegjennomføringsloven med tilhørende forskrift og retningslinjer regulerer mange aspekter av fengselslivet, er det tjue år siden loven kom.

Utviklingen i samfunnet har i stadig større grad medført økte krav om begrunnelser, dokumentasjon og etterprøvnbarhet. Dette illustrerer at jussen både er teoretisk og praktisk, og

at det er veldig viktig at fengselsbetjenter vet når det er riktig å utføre inngripende tiltak – og når det ikke er det.

4.2 Skjønn

Det finnes flere typer skjønn. Det frie forvaltningsskjønn er det som gjenstår av handlingsrom etter regulering gjennom lov, forskrifter, retningslinjer og lokale bestemmelser samt tjenesteinstrukser innenfor et forvaltningsorgan slik som fengsel (Harlem og Storvik, 2021, s. 78; Storvik, 2017, s. 63). Hanssen et al. (2010, s. 29) skiller mellom rettsanvendelsesskjønn og forvaltningsskjønn, hvor man ved bruk av rettsanvendelsesskjønn må vurdere alt i forhold til aktuelle rettsregler, ved å fastlegge regelens innhold og hvordan regelen skal brukes på det konkrete tilfellet. Videre gjenstår altså det som ligger innenfor rammene av lovreguleringen, hvor den enkelte yrkesutøver må bruke sitt faglige skjønn (Hanssen et al., 2010, s. 30).

Alle fengselsbetjenter fatter skjønnsmessige beslutninger hver dag, både ved bruk av rettsanvendelsesskjønn og forvaltningsskjønn/faglig skjønn. Noen paragrafer er lite fleksible og åpner i mindre grad for tolkning, mens mange av straffegjennomføringslovens paragrafer er svært vide og må tolkes i hvert enkelt tilfelle (Harlem og Storvik, 2021, s. 78). Det er i tillegg utarbeidet fyldige retningslinjer og enkelte forskrifter tilhørende de enkelte paragrafene i loven. Skjønn kan defineres som vurderinger, og Neumann (2021, s. 129) presiserer at skjønnsutøvelse er grunnleggende relasjonell. Med det sikter hun til at skjønn utøves, direkte eller indirekte, overfor en eller flere personer i en bestemt situasjon. Neumann mener at dette gjelder både i forhold til relasjonen mellom innsatte og ansatte, men også til fengselet som system.

Jeg forstår med dette at skjønn ikke utøves i et vakuum, men i en kontekst og påvirkes både av hvem som utøver skjønnen og hvem det utføres overfor. Dette sammenfaller med hva Liebling et al. (2012, s. 143) beskriver, hvor de påpeker hvordan ulike betjenter bruker skjønnen sitt mykere når det er det de tror vil gi det ønskede resultatet i det lange løp. Hva som er målet i det lange løp, kommer an på hver betjent, skriver de (Liebling et al., 2012, s. 143). Erfaringsmessig er det forskjell på regler og rutiner innad i et fengsel, i forhold til hvor strengt de overholdes. Dette funnet påpeker Liebling et al. (2012, s. 143) og Ugelvik (2014, s. 243) også. Det er umulig å detaljregulere alle sider av en fengselshverdag, slik at mange daglige beslutninger må overlates til den enkelte tjenestemanns skjønn.

Rutiner kan variere fra avdeling til avdeling, mens lokale bestemmelser ofte regulerer fengselet som helhet. Typiske eksempler på lokale bestemmelser er hva som er tillatt å ha på cellen, mens rutiner kan være når avdelingen har tid i luftegården, når det er fellesskap og trening, samt om innsatte får lage sin egen mat og hvor de enkelte innsatte kan få sysselsetting. Disse forskjellene i rutiner kan være på bakgrunn av avdelingens bygningsmasse, ressurser og kapasitet, sikkerhetsnivå samt om det er ordinær fellesskapsavdeling, restriktiv avdeling eller særavdeling med en spesiell målgruppe. Rutinene er dermed tuftet på mange hensyn, herunder spesielt sikkerhet.

Hvor strengt en regel overholdes, har ofte med hvorvidt regelen påvirker sikkerheten i særlig grad. Når fengselsbetjenter utøver skjønn, er det mange hensyn som skal vurderes, og som vi har sett, er sikkerheten et stort hensyn i alle vurderinger. Det er også hensyn å ta i forhold til den enkelte innsatte, for eksempel hvorvidt han soner særlig tungt, hvor strengt regelen praktiseres og hvor langt utenfor en eventuell regel den enkelte betjent er villig til å strekke seg. Det er noen regler, slik som innlåsing ved hendelser, som overholdes strengt i de fleste fengsler. Hvorvidt innsatte får ringe fra vaktboksen når han er tom for ringeminutter, er ikke regulert i straffegjennomføringsloven eller annet formelt regelverk, men utøves vidt forskjellig av ulike fengselsbetjenter (Grøvdal, 2001, s. 106). Som vi kommer tilbake til under punkt 4.4, har dette også med kulturen i betjentgruppen og for øvrig i fengselet å gjøre.

Å gi en innsatt lov til noe som er litt på siden av ordinære regler og rutiner, kan være veldig godt for den enkelte innsatte, og utviser en type omsorg overfor han det gjelder (Neumann, 2021, s. 138). Likevel kan det å gi noe til én innsatt, utløse en opplevd urettferdighet hos andre innsatte. Dette er også et hensyn å ta med i skjønnsvurderingen. Jeg har mange ganger hørt innsatte si: «men han fikk jo lov, hvorfor får ikke jeg?», og kollegaer si: «hvis jeg sier ja til deg, må jeg si ja til alle». Jeg er nok skyldig i å ha sagt det sistnevnte ved noen anledninger selv.

Lundeberg og Mjåland (2016, s. 35) mener at elementet av skjønn i utøvelsen av profesjonen, kan skape en vilkårlighet og variasjon som utgjør et betydelig normativt problem i fengselet. De påpeker videre at skjønnselementet på den andre siden kan være det som sikrer at den enkelte innsatte kan få en mest mulig treffsikker hjelp og at ansattes skjønnbruk og avveininger mellom individuell- og likebehandling, vil kunne være viktige for fangenes vurderinger av hvor rettferdige fremgangsmåtene er.

Neumann (2021, s. 127) redegjør for skjønnsutøvelsen i rollen som fengselsbetjenter har, og mener det berører alt fra direkte og indirekte behandling av innsatte, samt den daglige driften av en avdeling i et fengsel. Hun anerkjenner at fengselsbetjenter må forholde seg til mange regler og rutiner, men at det alltid er flere handlingsalternativer. Det er jeg enig i. I fengsel benyttes skjønn i alt fra daglige situasjoner til grove voldshendelser og andre situasjoner med akutt fare for liv og helse. Dette illustrerer at skjønn forutsetter mye kunnskap, og at den er relasjonell slik Neumann (2021, s. 129) hevder.

Harlem og Storvik (2021, s. 78) fremholder at kunnskap om juss er nødvendig for at fengselsbetjenten skal kunne utøve et godt forvaltningsskjønn. I fengsel er det spesielt viktig å vite hva som er strengt lovregulert, herunder også ved forskrift og retningslinjer. Det er først da man som fengselsbetjent vet hvilket fritt skjønn som eksisterer, herunder hvilket handlingsrom man faktisk opererer i. Når kan en innsatt overføres til sikkerhetscelle? Hva skal ha blitt vurdert først? Hvilke alternativer til sikkerhetscelle har kriminalomsorgen? Når kan vi som fengselsbetjenter pågripe en innsatt? Når kan vi bruke gass og håndjern? Dette er skjønnsmessige vurderinger, som også innebærer en stor grad av makt og inngripen overfor den enkelte innsatte. Jussen er derfor viktig, som et rammeverk og sikkerhetsnett både for innsatte og ansatte.

4.3 Betjenters skriftlige arbeid

Ovenfor har jeg vist til betjenters praktiske del av yrket. Fengselsbetjenter har også skriftlig arbeid, både som kontaktbetjent, men også i forhold til dokumentasjon av dagens gjøremål, notater på den enkelte innsatte og i forhold til hendelser som oppstår i fengselet. Det kreves både teoretisk og praktisk kunnskap for å forstå relevansen av hva som skal dokumenteres. Når en innsatt har brutt regler om ro, orden og disiplin etter straffegjennomføringsloven av 2002, § 40, kan det ilegges en disiplinærreaksjon. Ileggelse av disiplinærreaksjon skjer som hovedregel ikke dersom forholdet blir anmeldt, på bakgrunn av forbudet mot dobbeltstraff (menneskerettsloven av 1984, art. 4; Storvik, 2017, s. 312-313).

Før disiplinærreaksjonen eventuelt ilegges, vil det oftest være skrevet en hendelsesrapport som beskriver situasjonen hvor det forekom brudd på interne regler eller skjeddde straffbare handlinger (Halvorsen et al., 2019, s. 18). For eksempel kan den innsatte ha truet en ansatt eller en annen innsatt, han kan ha utøvd vold eller utvist annen uakseptabel oppførsel. Det

skrives deretter en hendelsesrapport av en tjenestemann som var til stede i situasjonen, og denne skal skrives så objektivt som mulig. Deretter gis innsatte muligheten til å forklare sin side av saken ved at det skrives en rapport for opptatt forklaring som ivaretar kontradiksjonen til den innsatte (Halvorsen et al., 2019, s. 93). Ved større hendelser kan det hende at det skrives flere rapporter av ulike betjenter, og at det opptas forklaringer av flere innsatte for å opplyse saken best mulig (Halvorsen et al., 2019, s. 20).

Når en betjent har blitt utsatt for trusler, vil innholdet i hendelsesrapporten være vesentlig for hva som skjer videre med saken. Fengselsbetjenter er vernet som offentlige tjenestemenn i straffeloven av 2005, og saker med vold og trusler anmeldes av fengselet. I rapporten vil det være vesentlig å få med om trusselen ble oppfattet som reell, om innsatte opprettholdt trusselen i etterkant og hva som var innholdet i trusselen (Halvorsen et al., 2019, s. 64-65). På samme måte vil det ved voldsutøvelse ha betydning for saken hvorvidt angrepet var uprovosert, hvor skadet tjenestemannen ble og om innsatte hindret tjenestemannen i å utøve en tjenestehandling. Dette har med straffbarhetsvilkårene etter straffeloven av 2005, § 155 å gjøre, og er vesentlig informasjon for betjenter i slike situasjoner. Erfaringsmessig skriver mange betjenter det som har skjedd, men utelater vesentlige detaljer som har stor betydning for straffbarheten og anmeldelsen når saken går videre til politiet.

Andre typer skriftlig arbeid er basert på kjennskap og relasjon til innsatte.

«Kontaktbetjentordningen er et sentralt område innenfor fengselsbetjentens faglige arbeid» (Storvik, 2017, s. 232), og alle fengselsbetjenter vil på et eller annet tidspunkt bli tildelt rollen som kontaktbetjent for innsatte. Dette er en rolle som har eksistert på papiret siden starten av 2000-tallet, men som forvaltes svært ulikt både fra fengsel til fengsel og fra betjent til betjent (Culbertson, 2019, s. 106). En kontaktbetjent defineres som «en tjenestemann med et særlig ansvar for å følge opp den enkelte innsatte under straffegjennomføringen/ varetektsoppholdet» (Justis- og politidepartementet, 2002). I en del avdelinger er det gitte celler som «tilhører» den enkelte betjent som arbeider ved avdelingen, og i andre avdelinger har jeg erfart at tildelingen avhenger av kompetanse, arbeidsmengde og andre hensyn.

Etter forvaltningsloven av 1967, § 11, har man som fengselsbetjent en veiledningsplikt overfor innsatte (Storvik, 2017, s. 85). En kontaktbetjent må ikke bare bli kjent med den innsatte for å ivareta den dynamiske sikkerheten og kunne bistå den innsatte til å leve et kriminalitetsfritt liv etter soning, men også for å forstå hva den innsattes behov og ønsker er (Culbertson, 2021, s. 107-109). Det er ikke alle innsatte som kan lese eller skrive selv, og

mange vet ikke om hvilke muligheter de har før, under eller etter soning. En kontaktbetjent skal bygge bro mellom systemet og den innsatte, for å kunne informere, veilede og bistå den innsatte.

Det er som nevnt, mulighet for store ulikheter på hvordan betjenter oppfatter og utfører rollen som kontaktbetjent (Hjellnes, 2019, s. 91). Det er også stor forskjell på hvilket hjelpebehov innsatte har. Enkelte innsatte har det meste på plass utenfor murene, og trenger mest hjelp til progresjon under soningen. Andre trenger hjelp på alle vesentlige livsområder. Noen betjenter synes kontaktbetjentjobbing er givende, mens andre helst skulle ha sluppet å inneha rollen. Min erfaring er at det i liten grad blir styrt av avdelingsleder og andre, hvordan den enkelte skal utføre sin rolle som kontaktbetjent. Kontaktbetjentarbeid kan gjøres med jevnlig samtaler, struktur på samtaler og kartlegginger (Culbertson, 2021, s. 107). Kontaktbetjenten kan også være delaktig i ansvarsgruppemøter og alt annet som vedrører den spesifikke innsatte (Storvik, 2017, s. 236; Justis- og politidepartementet, 2008). Ved noen fengsler og avdelinger har jeg for eksempel opplevd at det er kontaktbetjenten som fremstiller innsattens vedkommende skal ut av fengselet.

Ved noen fengsler er det betjenter som sier de har svært lite kontaktbetjentarbeid, av grunner relatert til fengselet de jobber ved. Dette kan være at innsatte har svært korte opphold der, at de innsatte ikke skal tilbakeføres det norske samfunnet eller andre forhold. På en annen side er det andre fengsler som har stor grad av kontaktbetjentarbeid, slik som forvaringsanstalter og rusmestringsenheter. Noen fellestrekk er det imidlertid for kontaktbetjentens oppgaver (Justis- og politidepartementet, 2008). Når innsatte søker om noe, være seg permisjon, rusbehandling, overflytting til et annet fengsel eller annet, vil fengselsbetjenten som er satt som innsattes kontaktbetjent få i oppgave å skrive vedlegg til denne søknaden (Storvik, 2017, s. 233). Det varierer om dette dokumentet kalles kontaktbetjentens uttalelse eller bare «vedlegg», men det skal være et dokument hvor kontaktbetjenten skriver ned vesentlig informasjon om innsatte og hans soningsforløp, samt kontaktbetjentens vurdering av det innsatte søker om. Saken blir deretter håndtert i fengselet, gjerne ved jurist, råds møte og/eller ledelsesgruppen (Storvik, 2017, s. 68). Dokumentet skal være en helhetlig vurdering, slik at både positive og negative elementer tas med for å belyse saken best mulig.

«Fengselsbetjenten må både finne frem til hvilke momenter som er relevante i vurderingen som skal tas, og hvilken vekt de ulike momentene skal ha. Både lovtekst og retningslinjer kan gi føringer for momenter som skal tillegges vekt [...]» (Harlem og Storvik, 2021, s. 78). For

eksempel vil det kunne ha betydning ved en permisjonssøknad om innsatte møte selv til soning eller ble pågrepet, men dette vil ikke ha betydning dersom han ble innsatt i varetekt og dermed aldri ble innkalt til soning av dommen sin. Det vil kunne ha betydning for permisjon og prøveløslatelse dersom innsatte har sonet mange dommer tidligere, eller begått brudd i tidligere prøvetid – men her vil tiden mellom lovbruddene og dommene også spille inn i vurderingen. Dette er juridiske vurderinger som kan ha stor betydning for den enkeltes muligheter.

Storvik (2017, s. 133-135) presiserer at vedlegget skal inneholde kontaktbetjentens vurdering av det innsatte søker om. Det innsatte søker om er ofte regulert i straffegjennomføringsloven av 2002, med tilhørende forskrift og retningslinjer. Dersom betjenten ikke har noe kjennskap til vilkårene for det innsatte søker om, eller elementene i sikkerhetsvurderingen, vil vedlegget kunne bli vilkårlig og i forlengelsen av dette kan behandlingen av innsattes sak bli vilkårlig. Dette illustrerer noe av viktigheten ved kjennskap til lovens vilkår og rammer.

4.4 Kultur

Det snakkes ofte om at «kulturen sitter i veggene» i fengsler. Et fengsel er en total institusjon (Goffman, 1967, s. 9) og alle fengsler har forskjellige praksiser og rutiner. Dette kommer blant annet av ulikheter som bygningsmasse, ansatte, ressurser, innsatte og kultur.

Lovgivningen som vi har nevnt i punkt 4, gjelder på lik linje i alle landets fengsler. Som vi har vært gjennom, er det likevel mye fritt handlingsrom som overlates til skjønn og lokale bestemmelser. Hva er så kultur, og hvorfor har den noe å si for hvordan jussen utøves ved kunnskapsbasert praksis?

Det som skiller organisasjonskultur som fenomen fra mer generelle kulturer og kulturelle prosesser, er at organisasjonskultur utvikles i en organisasjonsmessig sammenheng (Jakobsen og Thorsvik, 2013). Kulturen i kriminalomsorgen eller i ett spesifikt fengsel vil være en organisasjonskultur. Organisasjonskultur kan beskrives som:

«[...] et mønster av grunnleggende antagelser utviklet av en gitt gruppe etter hvert som den lærer å mestre sine problemer med ekstern tilpasning og intern integrasjon – som har fungert tilstrekkelig bra til at det blir betraktet som sant, og som derfor læres bort til nye medlemmer som den riktig emåten å oppfatte på, tenke på og føle på i

forhold til disse problemene» (Schein, 1985, hentet fra Jakobsen og Thorsvik, 2013, s. 130).

Innad på ulike avdelinger er det gjerne subkulturer som preges av hva slags målgruppe avdelingen har, hvordan den ledes og hvem som jobber der. Jeg har erfart at kulturen på avdelingen kan avgjøre hvor strengt regler overholdes, hvordan betjentene veier sikkerhet opp mot rehabiliteringshensyn og hvilken bistand betjenter yter overfor innsatte på avdelingen. Nytrøen (2021, s. 166) skriver at nytilsatte ofte blir en del av kulturen de kommer til, mens de eldste fengselsbetjentene ofte er kulturbærere. Hun mener at de har stor påvirkning på de yngste fengselsbetjentene og at kulturen på en avdeling dermed ofte går i arv (Nytrøen, 2021, s. 166). Dette stemmer overens med mine egne observasjoner på ulike fengsler og avdelinger.

Wackerhausen (2015, s. 96) omtaler inkluderingsprosessen for en nyansatt som «å bli en av vårt slag», og hevder at det å være og *fortsette* å være «en av vårt slag» krever betydelig lojalitet i tale og handling overfor «profesjonens eller praksisfellesskapets habitus og sedvane». Betjentgruppen i et fengsel er erfaringsmessig ofte sammensveiset, og det er stor grad av lojalitet mellom de ansatte. Samholdet i betjentgruppen opplever jeg som noe nødvendig i jobben, og det samme er påpekt i litteratur (Liebling et al., 2012, s. 161; Nytrøen, 2021, s. 166). Vi er hverandres sikkerhet på jobb. Dersom en ansatt drar i alarmen eller varsler på sambandet at de trenger akutt bistand, er det fengselsbetjenter som må håndtere det der og da. Dette bidrar også til økt samhold i betjentgruppen.

Glomseth (2020, s. 14) hevder at problemet med måten organisasjonskultur fungerer på, er at kulturen kan representere motstand mot endring både i tanke og atferd, hindre læring og befeste det bestående. Kulturen innad i organisasjonen og subkulturer slik som den avdelingen vi jobber ved, vil kunne påvirke våre handlingsvalg i møte med innsatte (Christensen, 2020, s. 67). Jeg har selv opplevd hvilken treghet det finnes i store statlige virksomheter, og kultur er en type usynlig gjest som alle blir påvirket av. Likevel kan kultur være tungrodd og vanskelig å endre. I etablerte fengsler vil dette kunne bety at rutiner og regler håndheves på bakgrunn av kultur, i større grad enn ved bruk av kunnskapsbasert praksis og någjeldende lover og regler (Christensen, 2020, s. 67).

I forskrift om aspiranter i kriminalomsorgen av 2018, § 4, fremgår det at fengselsbetjentutdanningen er en utdanning som skal gi praktisk og teoretisk opplæring for

tjeneste som fengselsbetjent i kriminalomsorgen. Videre står det at utdanningen skal utvikle aspirantenes forståelse av fengselsbetjentens rolle og oppgaver i samfunnet og i kriminalomsorgen (forskrift om aspiranter i kriminalomsorgen, § 4). Nymo (2021, s. 46) påpeker at fengselsbetjenten bør ha forankring «både i erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap, og alltid nettopp i kriminalomsorgens menneskesyn og verdier, mens den i praksis ofte er forankret i eldre kollegaers erfaring». Erfaring er ingen dårlig ballast å ha, som vi har sett tidligere. Det er likevel bare én av puslespillbitene hvis man skal utøve jobben som fengselsbetjent slik den forventes og forutsettes i dag. Som nytilsatt vikar eller aspirant, vil man kunne være sårbar for lokal kultur og svakt begrunnede løsninger.

Jeg har selv sett nyansatte komme inn i fengselet og straks bli tilknyttet en tjenesteperson med mange års erfaring, for deretter å kopiere deres metodikk i arbeidet. Det er nok mye nyttig å lære fra egen og andres erfaring, men det bare deler av den nødvendige kunnskapen. Nymo (2021, s. 44) skriver om aspiranter i fengsel og nevner i den forbindelse undersøkelser som ble gjort på politistudenters moralske utfordringer under praksisstudiene. Nymo påpeker at forskerne stilte spørsmål ved hvor etisk læring i praksis faktisk er, når erfarne politibetjenter ble rollemodeller uavhengig av den etiske standarden på arbeidet sitt.

På en annen side, kan det å få nyansatte inn på avdeling være den beste måten for å endre fastgrodd kultur (Wackerhausen, 2015, s. 96). Nye øyne som observerer etablert praksis og stiller spørsmål rundt begrunnelser og utførelser, kan bidra til selvrefleksjon i den faste betjentgruppen. Likevel kan det være vanskelig å utfordre etablert praksis, da man som nyansatt er avhengig av å sosialiseres inn i gruppen (Nymo, 2006, s.107; Nytrøen, 2021, s. 166). Det kan være tilsvarende vanskelig for erfarne betjenter å møte kritiske spørsmål og refleksjoner med den nødvendige tilpasningsevnen som må til for å endre praksisfellesskapets kunnskaper, erfaringsrom og kultur (Wackerhausen, 2015, s. 97-98).

Kriminalomsorgen er en etat i stadig endring, og det å følge med i tiden blir essensielt for å utøve tjenesten korrekt og i tråd med gjeldende regelverk. Wackerhausen (2015, s. 99) mener at det å kontinuerlig drive med utfordrende refleksjon, krever en nytenking av teori og praksis og et samspill mellom akademisk og praktisk kunnskap. Videre mener han at det krever anerkjennelse av at erfaring uten refleksjon er blind, og en refleksjon uten erfaring er tom. Wackerhausens standpunkt underbygges av de øvrige kildene i avsnittene ovenfor. Botemiddelet må da være at det bygges opp en kultur som er kritisk selvreflekterende, som evner å finne de beste løsningene i tråd med lov- og regelverk, som oppfordrer til konstruktiv

kommunikasjon og justering av verdier og handlemåter som er suboptimale. På denne måten vil kultur kunne bidra til en god kunnskapsbasert praksis.

5 Avsluttende refleksjoner og oppsummering

Kriminalomsorgen som etat har gjennomgått store endringer de siste tiårene. Regjeringer har kommet og gått, straffeloven har blitt fornyet og straffegjennomføringsloven avløste den gamle fengselsloven. Tanken om bot og bedring er borte, og ideen om rehabilitering under soningen har overtatt (Gröning, 2019, s. 56). Ugelvik (2014, s. 244) mener at det som skjer i fengselet, alltid er påvirket av faktorer og omstendigheter utenfor murene, slik som den bredere kulturelle diskursen om kriminalitet, straff, etikk med mer. Dette er tydelig ved politiske skifter og store hendelser i samfunnet, og påvirker etaten vår i stor grad.

Denne oppgaven har tematisert hvordan kriminalomsorgen som etat er regulert av lover og regler, og hvordan kunnskapsbasert praksis brukes av fengselsbetjenter. Jeg har sett på hvordan jussen er en rettesnor, ikke bare i forhold til juridiske vurderinger i skriftlig arbeid, men i dagligdagse praktiske situasjoner på avdelingen. Profesjonaliseringen i samfunnet har også nådd kriminalomsorgen, og kravene til fengselsbetjentes kunnskap og kompetanse har økt. Jeg har nevnt noe om utviklingen i samfunnet og hvilke dilemmaer dette gir oss som fengselsbetjenter. Det er mange faktorer som påvirker hver enkelt person som jobber i et fengsel. Både utdanning og praksiserfaring vil være med på å forme hvem man blir som fengselsbetjent, sammen med personlige egenskaper og kulturen ved arbeidsplassen.

For å stå stødig i yrket og i rollen som betjent, kreves det mye kunnskap om mange temaer. Jeg har vurdert hvordan det juridiske rammeverket gir rom for skjønn. Det er klart at skjønnsutøvelse og et stort handlingsrom er nødvendig for å ivareta både grunnleggende menneskerettigheter og viktige prinsipper som likebehandling og forholdsmessighet. Rammene som jussen gir, både i form av lov, forskrift og retningslinjer, samt interne regler og rutiner, gir føringer som får konsekvenser for yrkesutøvelsen. Fengselsbetjenter både innehar og utøver mye makt innenfor murene. Dobbeltbidigheten i rollen med både rehabilitering og kontroll, krever mye av den enkelte yrkesutøver. Dette viser at jussen har en betydning for utøvelsen av kunnskapsbasert praksis i fengselsbetjentyrket.

6 Litteraturliste

- Bøyum, S. (2017) Profesjonell kunnskapsetikk og intellektuelle dygder i profesjonsutdanning. I: S. Mausethagen og J-C. Smeby (Red.), *Kvalifisering til profesjonell yrkesutøvelse*. (s. 34-43). Universitetsforlaget.
- Christensen, T., Egeberg, M. og Røvik, K. A. (2020) *Organisasjonsteori for offentlig sektor* (3. utgave) Universitetsforlaget.
- Crawley, E. (2004). *Doing Prison Work. The public and private lives of prison officers*. Willan publishing.
- Culbertson, T. (2021) Kontaktbetjentordningen – på tide med en revisjon. I: M. I. Snertingdal og K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget.
- Dahl, A. M. (2006) Menneskesyn og verdigrunnlag i Kriminalomsorgen. I E. Larsen (Red.) *Fengslet som endringsarena: bok for fengselsbetjenter* (s. 71-80). Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter.
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utgave). Gyldendal.
- Eide, H. M. K. & Kronstad, M. (2019). Kunnskapsgrunnlaget i fengselsbetjentenes profesjonalitet. I: K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*. Fagbokforlaget.
- Fjørtoft, K., og Skorstad, B. (1998) *Etikk i sosialt arbeid. Mellom samfunnsplikt og personlig ansvar*. Gyldendal akademisk.
- Friestad, C. & Hansen, I. L. S. (2004) *Levekår blant innsatte*. (FAFO Rapport 429). FAFO.
- Forvaltningsloven (1967) Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (LOV-1967-02-10). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10?q=fvl>
- Glomseth, R. (2020) *Hva er organisasjonskultur, og hvorfor bry seg med den?* MAGMA

0219. 2/2019. https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2594959/hva_er_organisasjonskultur.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Econa.

Goffman, E. (1967) *Anstalt og menneske*. Paludans fiol-bibliotek.

Grimen, H. (2008) Profesjon og kunnskap. I: A. Molander og Lars Inge Terum (red.) *Profesjonsstudier*. Universitetsforlaget.

Gröning, L. (2019) Juridiske perspektiv på endringer i fengselspopulasjonen. I: K.G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.) *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*. (s. 56-67). Fagbokforlaget.

Grøvdal, Y. (2001) *Sånn er det bare!* En kvalitativ studie av fengselsbetjentes arbeid. Universitetet i Oslo, avdeling for rettsosnologi, skriftserien nr. 67/2001.

Gulating lagmannsrett (2019) LG-2019-161767.

<https://lovdata.no/dokument/LGST/avgjorelse/lg-2019-161767>

Halvorsen, E., Khawaja, N. og Storvik, B. L. (2019) *Rapportlære for kriminalomsorgen*. Fagbokforlaget.

Hanssen, H., Humerfelt, K., Kjellevoid, A., Norheim, A. og Sommerseth, R. (2010). *Faglig skjønn og brukervedvirkning*. Fagbokforlaget.

Harlem, C. og Storvik, B. L. (2021) Et innblikk i jussens betydning for fengselsbetjenter. I: M. I. Snertingdal og K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget.

Hjellnes, S. (2019). Kontaktbetjentrollen i straffegjennomføring i fengsel. I: K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*. (s. 87-101). Fagbokforlaget.

Innstilling fra justiskomiteen om lov om straff (straffeloven). Innst. O. nr. 72 (2004-2005).

Justiskomiteen. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2004-2005/inno-200405-072/?lvl=0>

- Jakobsen, D. I. og Thorsvik, J. (2013) *Hvordan organisasjoner fungerer*. (4. utgave)
Fagbokforlaget.
- Justis- og politidepartementet (2002). Retningslinjer for kontaktbetjentarbeid (KSF 02/2002)
[Rundskriv] Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rundskriv-ksf-02--2002/id109082/>.
- Kolsrud, K. (2022, 11. november) *Staten har et annet syn enn Høyesterett på hva som følger av EMD-praksis*. Rett24. <https://rett24.no/articles/-staten-har-et-annet-syn-enn-hoyesterett-pa-hva-som-folger-av-emd-praksis>
- Kriminalomsorgen (2008) Retningslinjer til straffegjennomføringsloven. (Opprinnelig utgitt 2002, revidert i sin helhet i 2008). Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.
<https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/3982174.823.tqijnzqtjt7zuz/Samlefil+retningslinjer+straffegjennomf%C3%B8ringsloven.pdf>
- Kriminalomsorgsdirektoratet (2020) *Foreløpige føringer om undersøkelse av innsatte – kroppsvisitasjon*.
https://www.advokatforeningen.no/contentassets/77a8ee0656ab414f9716b5b0a4d9fda/f/1-kjdocs-302318-v1-forelopig_foringer_om_undersokelse_av_innsatte_-_kroppsvisitasjon.pdf. KDI.
- Kriminalomsdirektoratet (2022) *Nøkkeltall fra kriminalomsorgen – september 2022*.
<https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/nokkeltall-fra-kriminalomsorgen-september-2022?publisherId=17847130&releaseId=17943130>
- Kriminalomsorgens høgskole og utdanningssenter KRUS (2022) *Høgskolekandidat i straffegjennomføring. Fængselsbetjentutdanningen. Studieplan. 2022*.
<https://www.krus.no/getfile.php/5040883.2673.mnjiuunwtwtlsl/Studieplan+HK22H+Versjon+21.06.22.pdf>.
- Krogh, T. (2012) *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke* (2. utgave). (Opprinnelig utgitt i 2009).
- Liebling, A., Price, D. & Shefer, G. (2012). *The Prison Officer*. (2. utgave) Routledge.

- Lundeberg, I. R. & Mjåland, K. (2016) *Rehabilitering og prosedural rettferdighet i Kriminalomsorgen*, Nordisk juridisk tidsskrift, s. 32-44, nr. 1.
- Menneskerettsloven (1984) Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.
Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_emkn/p7#emkn/p7/a4
- Neumann, C. B. (2021) *Skjønnsutøvelse, makt og omsorg*. I: M. Snertingdal & K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget.
- Norges Høyesterett (2021) HR-2021-1155-A.
<https://lovdata.no/dokument/HRSTR/avgjorelse/hr-2021-1155-a>
- Nortvedt, M.W., Jamtvedt, G., Graverholt, B., Nordheim, L. V. & Reinart, L. M. (2012). *Jobb kunnskapsbasert! En arbeidsbok*. (2. utg). Cappelen Damm Akademisk.
- Nymo, K. (2006) På sporet av den profesjonelle fengselsbetjenten. I: Larsen, E. (2006). *Fengslet som endringsarena*. KRUS håndbok 3/2006. Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
- Nymo, K. (2019) *Fengselsbetjent i dag – og i morgen*. I: K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge*. (s. 332-341). Fagbokforlaget.
- Nymo, K. (2021). *Hvorfor trenger fengselsbetjenter å lese teori?* I: M. I. Snertingdal & K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget.
- Nytrøen, I. (2021) *Krav og forventninger til en fengselsbetjent*. I: M. I. Snertingdal & K. Nymo (red.) *Jeg skal bli fengselsbetjent*. Fagbokforlaget.
- Revolv, M. K. (2015) *Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning*. Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/244272?_ts=150b2db02c8
- Sivilombudsmannen (2019) *Særskilt melding til stortinget om isolasjon og mangel på*

- menneskelig kontakt i norske fengsler.* (Dokument 4:3 2018/2019).
https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2019/06/SOM_S%C3%A6rskilt-melding_WEB.pdf.
- Smeby, J-C. (2008) Profesjon og utdanning. I: A. Molander og Lars Inge Terum (red.)
Profesjonsstudier. Universitetsforlaget.
- Stortinget (2017) Skriftlig spørsmål til justis- og beredskapsministeren. Dok.nr. 15:485.
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=70518>
- Storvik, B. L. (2017) *Straffegjennomføring* (3. utgave) Cappelen Damm Akademisk.
- Straffegjennomføringsloven. (2001) *Lov om gjennomføring av straff* (LOV-2001-05-18-21). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>.
- Sørenes, S. og Hafsaas, S. (2022, 20. september) *Innsatt ble nakenvisitert hundrevis av ganger i Bergen fengsel: - Vondt å hele tiden kle seg naken.* NRK.
<https://www.nrk.no/vestland/tre-tidligere-innsatte-i-bergen-fengsel-saksoker-staten-etter-omfattende-nakenvisitering-1.16109706>
- Ugelvik, T. (2014) *Power and Resistance in Prison. Doing time, Doing Freedom.* (S. G. Evans, Overs.) Palgrave macmillan.
- Wackerhausen, S. (2015) Erfaringsrom, handlingsbåren kunnskap og refleksjon. I: J. McGuirk & J. S. Methi (red.). *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning.* Fagbokforlaget.
- Walderhaug (2019) Tilstedeværende likeverd i møte med den innsatte. I: K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.), *Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge.* (s. 332-341). Fagbokforlaget.

7 Vedlegg: selvvalgt litteraturliste

Forfatter(e)	Tittel	Forlag / Tidsskrift	År	Kapitler / Sider	Antall sider
Crawley, E.	Doing Prison Work. The public and private lives of prison officers	Willan Publishing	2004	Kap. 1, 3 og 4	79
Eide, H. M. K. & M. Kronstad I K. G. Westrheim & H. M. K. Eide (Red.) Kunnskapsbasert straffegjennomføring i kriminalomsorgen i Norge	Kunnskapsgrunnlaget i fengselsbetjentenes profesjonalitet	Fagbokforlaget	2019	S. 107-121	14
Fjørtoft, K. og Skorstad, B.	Etikk i sosialt arbeid. Mellom samfunnsplikt og personlig ansvar	Gyldendal Akademisk	2016	S. 11-129	118
Grimen, H. I Molander, A. og Terum, L. I.	Profesjonsstudier	Universitetsforlaget	2019	S. 71-86	15
Hanssen, H., Humerfelt, K., Kjellevold, A., Norheim, A. og Sommerseth, R.	Faglig skjønn og brukervedvirkning	Fagbokforlaget	2010	S. 21-99	78
Harlem, C. og Storvik, B. L. I M. I. Snertingdal & K. Nymo (Red.) Jeg skal bli fengselsbetjent	Et innblikk i jussens betydning for fengselsbetjenter	Fagbokforlaget	2021	S. 69-86	17
Justis- og politidepartementet	Retningslinjer for kontaktbetjentarbeidet KSF 02/2002 [Rundskriv]	Justis- og politidepartementet	2002	Alle	6
Kriminalomsorgsdirektoratet	Foreløpige føringer om undersøkelse av innsatte – kroppsvisitasjon	KDI	2020	Alle	4
Liebling, A., Price, D. og Schefer, G.	The Prison Officer	Routledge	2012	S. 83-119 og s. 153-183	66
Lundeberg, I. R. og Mjåland, K.	Rehabilitering og prosedural rettferdighet i kriminalomsorgen.	Retfærd	2016	S. 32-44	12
Neumann, C. B. I M. I. Snertingdal og K. Nymo (Red.) Jeg skal bli fengselsbetjent	Skjønnsutøvelse, makt og omsorg	Fagbokforlaget	2021	S. 127-140	13
Nymo, K. I M. I. Snertingdal & K. Nymo (Red.) Jeg skal bli fengselsbetjent	Hvorfor trenger fengselsbetjenter å lese teori?	Fagbokforlaget	2021	S. 43-54	12
Nymo, K. I M. I. Snertingdal & K. Nymo (Red.) Jeg skal bli fengselsbetjent	Profesjonsforståelse og profesjonell identitet	Fagbokforlaget	2021	S. 55-68	13

Revoll, M. K.	Innsattes levekår 2014. Før, under og etter soning.	SSB	2015	S. 4, 62-70	9
Sivilombudsmannen	Særskilt melding til stortinget om isolasjon og mangel på menneskelig kontakt i norske fengsler	Sivilombudsmanne n	2019	Alle	47
Ugelvik, T.	Power and Resistance in Prison. Doing Time, Doing Freedom.	Palgrave macmillan	2014	237-249	12
Wackerhausen, S. I J. McGuirk og J. S. Methi (red.)	Erfaringsrom, handlingsbåren kunnskap og refleksjon.	Fagbokforlaget	2015	81-100	19
					SUM:
					534
Metodelitteratur:					
Krogh, T.	Hermeneutikk	Gyldendal Akademisk	2012	S. 10-97	87
Dalland, O.	Metode og oppgaveskriving	Gyldendal	2020	Kap. 1-3, 7-10, 12-13	157
					SUM:
					244
Selvvalgt pensum:					534 sider
Metodepensum:					244 sider
Totalt:					778 sider